

FORMATION OF CREATIVE POTENTIAL STUDENTS- CHOREOGRAPHERS' IN TERMS OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF CULTURE AND ARTS

Zavhorodnya E. E.

Postgraduate student, Institute of Arts (Kyiv, Ukraine)

Abstract

The article is devoted to preparation of professional preparation of future Choreography teachers' to work in special, secondary and out-of-school educational establishments in conditions of university. The author develops a highbrow exchange of ideas creativity teaching Choreography teachers' in the way of developing their own interpretations of existing dances for ballets, musicals, and other forms of entertainments. At rehearsals, choreographers instruct and lead dancers to achieve their vision. The author stresses that as a Choreography major, prepares not only to develop physical skills, but also to explore the history, theory, and science of art. Future Choreographers must possess self-discipline, persistence, determination, and a commitment to dance to have success because of most intense practice schedules; have to be good problem solvers and work well with others; must have good stamina and health, flexibility, quickness, coordination, grace, a sense of rhythm, a feeling for music, and an artistic ability to convey through dance. Choreographers' training for creating original dances and developing new interpretations of existing dances is presented.

Keywords: Choreography major, future Choreography teachers', creativity, cultural and leisure activity, dance, arts.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку соціально-економічної сфери, освіти та культури, особливу значимість набувають питання творчого розвитку особистості. В усіх сферах діяльності зростає потреба у підготовці інтелектуально і творчо розвинутих фахівців, які здатні самостійно вирішувати виникаючі проблеми, приймати нестандартні рішення і втілювати їх у повсякденну практику. Творчість є необхідним атрибутом будь-якої професійної діяльності в цілому, невід'ємною умовою її успішного протікання і необхідної результативності. Особливістю діяльності у педагогічному освітньому просторі є те, що від педагога, його особистих якостей у значній мірі залежить формування і розвиток творчих задатків у майбутніх спеціалістів.

Проблеми становлення та формування особистості професіонала-педагога розглядалися в дослідженнях Л. Анциферової, В. Вараксина, Б. Ломова, Є. Клімова, Т. Кудрявцева, Л. Петько, Ю. Поварьонкова, Є. Романової, Н. Чернухи та ін. Особливості творчості у педагогічній діяльності, а також закономірності розвитку творчого потенціалу особистості педагога, вивчалися низкою вчених (Ю. Азаров, Ю. Бабанський, Є. Бондаревська, І. Зязюн, В. Кан-Калик,

А. Кузьмінський, Н. Нікандров, Л.Петько, Г.Щукіна та ін.).

У дослідженнях В.Кан-Каліка, Н.Нікандрова визначено особливості творчості у педагогіці, виділено етапи, критерії, рівні її розвитку цього феномену [13]. Проте, підготовка майбутнього педагога-хореографа має свої специфічні особливості, тому дослідження формування та розвитку його творчого потенціалу, критеріїв його оцінки є однією з актуальних проблем сучасної педагогіки.

Мета статті – на основі дослідно-експериментального дослідження визначити сучасний стан розвитку творчого потенціалу студентів, майбутніх хореографів на початковому етапі навчання у вищих навчальних закладах культури і мистецтв та розглянути шляхи його формування.

Виклад основного матеріалу. Фахова хореографічна підготовка професійних хореографів у системі сучасної педагогічної освіти здійснюється за навчальними планами, укладеними у відповідності до державних стандартів освіти та з дотриманням нормативних актів, рекомендацій МОН України. На основі цих навчальних планів кожен рік розробляються річний робочий навчальний план по курсам і семестрам, з розподілом годин, які відведені на вивчення кожної дисципліни, тижневим навантаженням та видами занять.

Хореографія являє собою складну художню систему навчання, виховання та розвитку особистості на основі синтезу пластики і музики, інтеграції різних видів мистецтв (поезія, література, музика, живопис, театр), що дозволяє учасникам долучитися до різних видів художньої творчості.

Заняття танцем (на будь-якому якісному рівні: сприйняття, пізнання, самостійна творча діяльність) вчать не тільки розуміти прекрасне, вони розвивають фантазію і образне мислення, дають гармонійний пластичний розвиток, стимулюють духовні сили і творчий потенціал особистості, несуть позитивну енергію, впевненість у собі, що в цілому формує підґрунтя для успішного розвитку не тільки спеціальних мистецьких здібностей, а й загальної універсальної здатності до творчості (Л.Виготський, А.Запорожець, А.Буреніна, М.Каган, В.А.Роменець, О.Моляко та ін.).

Така багатофункціональність і багатозначність хореографії актуалізує необхідність повноцінного її використання для розв'язання широкого спектру

педагогічних завдань у процесі виховання підростаючого покоління й обумовлює потребу у підготовці фахівців, які володіють професійною хореографічною компетентністю і педагогічною спрямованістю на розвиток творчого потенціалу вихованців [13]. Сучасному студенту-хореографу вже недостатньо засвоїти тільки професійні навички та уміння виконавської майстерності або знання з педагогіки. Основним напрямком сучасних викликів стає підготовка фахівця, духовно, інтелектуально і фізично розвиненого, який володіє необхідним комплексом професійних знань, навичок і умінь та готовністю до активного використання їх у своїй майбутній професійній діяльності хореографа.

Отже, як слушно зауважує А.Тарасюк, комплексний характер цілісної професійної підготовки майбутнього хореографа передбачає поглиблене вивчення студентами великого спектру спеціальних дисциплін, спрямованих на формування у них основних професійних якостей як хореографа-виконавця і педагога-балетмейстера [11], так і світоглядної культури та формування навичок до саморегуляції і самовдосконалення майбутнього спеціаліста.

Специфіка вищих навчальних закладів культури і мистецтв полягає передусім у тому, що, з однієї сторони, відбувається підготовка фахівця сфери культурного дозвілля, а з іншої – фахівця-професіонала, здатного як до педагогічної, так і професійної діяльності [1; 10]. З огляду на це, такий підхід вбачає головну відмінну рису мистецької освіти в поєднанні професійної та педагогічної підготовки студентів, що дозволяє досягнути кінцевої навчально-виховної мети, яка висувається перед навчальним закладом та педагогами.

Тому, у процесі розвитку творчого потенціалу майбутніх хореографів, перш за все потрібно спиратися на той базовий рівень творчого потенціалу, який студенти мають на конкретний момент.

На протязі двох років нами проводилася дослідно-експериментальна робота (Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, Луганська державна академія культури та мистецтв), спрямована на визначення сучасного стану розвитку творчого потенціалу у майбутніх хореографів у процесі професійної підготовки. На першому, констатуючому етапі проводилися зрізи, які дозволили визначити початковий рівень творчого потенціалу студентів, майбутніх хореографів.

Перше завдання, визначене для констатуючого етапу дослідження вирішували спираючись на ідеї низки дослідників (С.Евінзон, Н.Клопова, А.Матюшкін, В.Овчинников, Т.Панаєв, В.Ріндак, Н.Шумілов та ін.), а також на робоче визначення творчого потенціалу майбутнього фахівця-хореографа як *сукупність знань студента про предмет творчості, презентації його умінь, які актуалізуються в суб'єктивно відносно новому мистецькому продукті та стимулювання спрямованості студента на створення цього продукту*, були виділені такі критерії: 1) *когнітивний*, що відображає рівень теоретичних знань конкретного студента про танці та специфічні хореографічні терміни, якими позначаються танцювальні рухи, 2) *діяльний* (відображає рівень конкретних умінь), 3) *мотиваційний* (відображає спрямованість особистості студента на творчу діяльність хореографа).

Діяльний критерій доцільно поділити на *творчо-виконавський* (включає вміння виконувати танці та танцювальні фрагменти, оригінальність і варіативність виконання рухів танців відповідно до заданого танцювальним художнім задумом, якісне виконання складно-координованих рухів, виконання рухів у певному часовому інтервалі, в найбільш раціональному для виконання танцювальному просторі та ритмі) і *творчо-методичний компонент* (здатність створювати танцювальні композиції для підлітків і дітей молодшого шкільного віку).

Аналіз отриманих результатів на першому курсі зі спеціальності «Хореографія» засвідчив, що за когніативним та діяльнісним критеріями біля 2% студентів мають високий рівень, біля 16% за когніативним критерієм і 20 % за діяльнісним показали середній рівень. Високий рівень розвитку творчо-методичних умінь було виявлено у незначної кількості студентів. Це були студенти, які мали досвід професійної хореографічної діяльності.

Виявлення рівня розвитку мотивації до занять хореографії засвідчило, що до 5% в студентів мають високу мотивацію, демонструють інтерес до хореографічних занять, пояснюючи це тим, що такі заняття потрібні для подальшої професійної і культурно-дозвілдової діяльності; до 20% респ. виявляли незначну зацікавленість щодо суті занять хореографією; до 71% не показали інтерес до хореографічних занять, вони мали бажання займатися танцями, але переважно для себе.

Отже, результати констатувального експерименту засвідчили, що на початковому етапі навчання студенти першого курсу загалом мають низький або середній рівень готовності.

На нашу думку, успішному розвитку творчого потенціалу та високій професійній підготовці майбутніх хореографів сприятиме створення професійно орієнтованого навчального середовища в умовах вищого навчального закладу, що слугуватиме ефективності та якості професійної підготовки випускників вузів [8]. Інноваційною парадигмою підготовки майбутніх хореографів є формування здатності у студента до власного творчого пошуку, який має поетапно і поступово здійснюватися упродовж усього періоду навчання та у процесі вивчення дисциплін хореографічно-теоретичного і практичного циклів із застосуванням інтеграційних зв'язків з іншими фаховими дисциплінами, без яких неможливий повноцінний процес творчої виконавської підготовки хореографів. Це сприяє досягненню необхідного результату і посилює професійну підготовку майбутніх фахівців-хореографів на якісно новий рівень.

З огляду на сказане, як наголошує у своїх наукових пошуках Л.В.Петько, в означеній площині розгляду проблеми, велике значення відіграють міждисциплінарні зв'язки (поезія – танець [14], музика – танець, психологія – танець, живопис – хореографія, історія костюма – танець, вивчення танцювальних джерел [6]). А також володіння студентами-хореографами іноземною мовою за професійним спрямуванням, що сприятиме майбутнім хореографам у пошуках першоджерел для підготовки у майбутніх хореографічних композицій, більш повного і глибокого розуміння лексики хореографії танцю або композиції, вивчення зарубіжного досвіду шкіл хореографії та виконавської майстерності видатних танцівників [12], а також у подальшій професійній діяльності студентів [2; 7; 9].

Педагогічні наукові дослідження зарубіжних і вітчизняних фахівців у галузі хореографії (І.Антипова, О.Бочаров, А.Ваганова, М.Вантух, Г.Вірський, В.Ф.Володько, Г.Березова, Є.Зайцев, Б.Кокуленко, В.Камін, С.Лифарь, Ф.Лопухов, І.Моїсєєв, Т.Ткаченко, О.Ширяєв та ін.) свідчать, що у процесі навчання і оволодіння спеціальними знаннями з хореографії та практичними навичками і вміннями потрібно враховувати індивідуальні властивості кожного конкретного вихованця, особливо у період занять з хореографії повсякденну увагу слід скеровувати на індивідуальний диференційований підхід, за яким слід враховувати не тільки індивідуальні властивості студента, але й активно формувати їх особистісний хореографічний досвід, фахові знання, навички і уміння, максимально розвивати надані природою здібності.

Необхідно широко застосовувати принцип диференціації та індивідуалізації, який враховує інтереси та психофізіологічні дані кожного студента. Для впровадження цього принципу в освіту, потрібно створити таку комплексну систему, яка б, з однієї сторони, забезпечувала гармонійний і повноцінний розвиток студентів, удосконалювала їх природні здібності, отримані знання та навички і уміння із рухової активності, тоді як з іншої – дала педагогам методику диференційованого педагогічного впливу, засновану на знаннях про індивідуальні особливості студента, його рухові можливості та фізичний розвиток [3].

Але наголосимо, що висувати до всіх студентів однакові вимоги неправомірно, тому що рухові прояви та їх результати залежать від антропометричних, психологічних, фізіологічних особливостей людини. На думку Р.Захарова, головне, щоб педагог як можна повніше розкривав індивідуальну особливість своїх вихованців, розвивав у кожному майбутньому хореографові властиві саме йому творчі якості, допомагав йому знайти оригінальний, особистий творчий шлях [4]. Окрім того, завданням педагога є пошук до кожного студента-хореографа особистого підходу, з урахуванням його індивідуальних якостей (хореографічні здібності, фізичні дані, темп роботи та ін.), адже кожна особистість – неповторна і своєрідна.

Отже, сучасні тенденції у підготовці фахівців-хореографів зумовлені зміною загального підходу до освіти у вищій педагогічній школі, а також технологій навчання. Тому, реформування підготовки майбутніх спеціалістів повинно зосереджуватися, перш за все, на формуванні значущих професійних якостей майбутніх хореографів, розширенні їхнього мистецького сприйняття світу, вихованні гуманістичного світогляду та загальної хореографічної культури випускників. У свою чергу, професійна, фахова майстерність майбутнього хореографа досягається шляхом поєднання різних видів мистецтва з педагогічними здібностями відтворення танцювальних навичок та умінь, що потребує довготривалої, комплексної підготовки в навчальному закладі педагогічної освіти.

Зауважимо, що основою сучасної підготовки професійних хореографів є сформована міцна теоретична база знань широкого спектру, в яку входять також практичні навички та уміння, необхідні у майбутній професійній діяльності. Ця база має складну комплексну структуру, ґрунтується на основі поєднання різних напрямків хореографічної діяльності за умови глибинного ефективного поєднання творчої та інформаційної функцій навчання.

Висновки. На підставі викладеного вище зазначимо, що успішність майбутньої діяльності студента-хореографа залежить як від рівня розвитку окремих компонентів професійної готовності, так і від їхніх зв'язків між собою, які повинні поєднуватися в цілісну інтегральну систему взаємно обумовлених уроджених здібностей, набутих умінь і якостей людини. Така особистість формується у системі професійно орієнтованого навчального середовища в умовах вищих навчальних закладах культури та мистецтв.

Процес підготовки студентів-хореографів повинен здійснюватися з урахуванням творчого характеру цієї діяльності, закономірностей художньо-креативного розвитку особистості, формування у студентів ставлення до обраної професії як до творчості, здатності до моделювання умов, наближених до реальної професійної діяльності, здатних розвивати художньо-творчий потенціал майбутнього хореографа як умови його продуктивної взаємодії з дітьми.

Основними критеріями і показниками рівня підготовленості студента-хореографа до майбутньої діяльності нами визначено такі фактори: 1) *особиста активність*, яка спрямована на творення і творчість, 2) *художньо-творчі здібності* (креативність мислення, розвиненість уяви, емоційність, фантазія); 3) *прагнення до самовдосконалення* в професії; 4) *педагогічна спрямованість* на художньо-творче взаємодія з учнями; 5) *володіння методиками* (способами і прийомами) творчого розвитку учнів.

References

1. Herasymova I.A. *Filosofske rozuminnia tantsiu* [Philosophical understanding of dance] / I. A. Herasymova // Pytannia filosofii. – 1998. – №4. – S. 50-63.

2. Grebinnyk L.V., Pet'ko L.V., Nikolajenko V. V. *Nimec'ka mova dlja vstupnykiv do magistratury zi special'nostej: 8.02020401 «Muzychna pedagogika i vyhovannja», 8.02020701 «Muzychne mystectvo» (za vydamy), 8.02020201 «Horeografija» (za vydamy)* [The German language for Master Course Applicants specialities: 8.02020401 "Music Teaching and Education", 8.02020701 "Music Arts", 8.02020201 "Choreography"] : navchal'nyj posibnyk dlja studentiv, bakalavriv, aspirantiv VNZ ; za red. A.G.Bolgars'kogo, V.I.Goncharova. – K., 2012. – 163 s.

3. Dubohai A.D. *Psykhologo-pedahohichni osnovy formuvannia zdorovoho sposobu zhyttia shkolariv molodshykh klasiv* [Psycho-pedagogical foundations of children's healthy lifestyle formation in primary school] : dysertatsiia doktora pedahohichnykh nauk : 13.00.01 / A. D. Dubohai. – K., 1991. – 374 s.

4. Zakharov R.V. *Sochineniye tantsa. Stranitsy pedagogicheskogo opyta* [Works of dance. Pages of teaching experience] / R.V.Zakharov. - M. : Iskusstvo, 1983. – 224 s.

5. Kan-Kalyk V.A. *Pedahohichna tvorchist* [Pedagogical creativity] / V.A. Kan-Kalyk, N.D. Nikandrov. – M. : Pedahohika, 1990. – 144 s.

6. Kokulenko Borys. *Stepova Terpsyhora* [Steppe Terpsichore] / B.Kokulenko. – Kirovograd : Vyd-vo «Step», 1999. – 214 s.

7. Pet'ko L.V. *Anglijs'ka mova. Dydaktychnyj material dlja praktychnykh zanjat' ta samostijnoi' roboty studentiv z inozemnoi' movy zi special'nosti 6.020202 «Horeografija»* [English. Didactic material for foreign language practical and independent classes of students specialty 6.020202 "Choreography"] : navch. posibnyk dlja studentiv, magistrantiv, aspirantiv. – K. : 2015. – 154 s.

8. Pet'ko L.V. *Pedagogichna sutnist' u vyznachenni ponjattja «osvitnje seredovysshhe»* [Pedagogical Point of Learning Environment in the Theoretical Approaches] / Gumanitarnyj visnyk DVNZ «Perejaslav-Hmel'nyč'kyj derzhavnyj pedagogichnyj universytet imeni Grygorija Skovorody» [The Journal of Humanities]: zbirnyk naukovykh prac'. – Vyp. 34. – Perejaslav-Hmel'nyč'kyj, 2014. – S. 109–118. **URI** <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/7452>

9. Pet'ko L.V., Nikolajenko V.V. *Anglijs'ka mova dlja vstupnykiv do magistratury zi special'nostej: 8.02020401 «Muzychna pedagogika i vyhovannja», 8.02020701 «Muzychne mystectvo» (za vydamy), 8.02020201 «Horeografija» (za vydamy)* [The English language for Master Course Applicants specialties: 8.02020401 "Music Teaching and Education", 8.02020701 "Music Arts", 8.02020201 "Choreography"] : navchal'nyj posibnyk dlja studentiv, bakalavriv ta aspirantiv VNZ ; za red. Avdijevs'kogo A.T., Goncharova V.I. – K., 2014. – 163 s

10. Pet'ko L.V. *Shljahy formuvannja inshomovnoi' sociokul'turnoi' kompetencii' studentiv mystec'kyh special'nostej VNZ u procesi fahovoi' pidgotovky* [The Ways of Formation of Foreign Language Socio-Cultural Competence of Students of Music-Pedagogical Specialties in High School in the Process of Professional Teaching]/ Problemy pidgotovky suchasnogo vchytelja: zb. nauk. pr. Umans'kogo derzhavnogo pedagogichnogo universytetu imeni Pavla Tychyny / [red. kol. : Pobirchenko N.S. (gol.red) ta in.]. – Uman' : PP Zhovtyj O.O., 2012. – Vypusk 6. – Chastyna 3. – Ch. 3. – S. 57–62.

URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/7445>

11. Tarasiuk A.M. *Profesiina pidhotovka maibutnikh uchyteliv khoreohrafii do roboty u pozashkilnikh zakladakh osvity* [Professional preparation of future Choreography teachers' to work in out-of-school educational establishments] / A.M.Tarasiuk // Pedahohichniy almanakh. – 2012. – Vyp.13. – S. 191-195.

12. Bremser Martha. *Fifty Contemporary Choreographers* / Martha Bremser, Lorna Sanders [Web site]. – 2-nd ed. – London, 2011. – 400 p. – Access mode : <https://books.google.com.ua/books?id=BS6tAgAAQBAJ&pg=PA1918&dq=future+c>

horeographers&hl=ru&source=gbs_toc_r&cad=3#v=onepage&q=future%20choreographers&f=false

13. Pet'ko Lyudmila. Formation of the professionally oriented foreign language environment for future choreographers at a university in the way of the organization personally meaningful research activity (Part 2) / Lyudmila Pet'ko // Intellectual Archive, 2014. – May. – Volume 3. – Number 3. – Toronto : Shiny Word Corp., 2014. – P. 40–47.

URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/7456>

14. Pet'ko Lyudmila. Isadora Duncan and Sergey Esenin // Lyudmila Pet'ko, Yevgenia Shpota // Intellectual Archive, 2014. – January. – Volume 3. – Number 1. – Toronto : Shiny Word Corp. – P. 82–88.

URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/7844>

Translation of the Title, Abstract and References to the Author's Language

УДК 378:[796+793.3]

Завгородня Є.Є. Формування творчого потенціалу студентів-хореографів в умовах вищих навчальних закладів культури і мистецтв.

У статті наведено результати дослідно-експериментальної роботи, спрямованої на визначення сучасного стану розвитку творчого потенціалу студентів, майбутніх хореографів, у процесі професійної підготовки, проведено дослідження наукових праць присвячених означеній проблемі, розглянуто шляхи формування та розвитку даного феномену в умовах вищих навчальних закладах культури і мистецтв.

Ключові слова: хореографія, студенти, творчий потенціал, формування та розвиток креативності, культурно-дозвіллева діяльність, університет.

Література

1. Герасимова І.А. Філософське розуміння танцю / І.А.Герасимова // Питання філософії. – 1998. – №4. – С. 50-63.

2. Гребінник Л.В. Німецька мова для вступників до магістратури зі спеціальностей: 8.02020401 «Музична педагогіка і виховання», 8.02020701 «Музичне мистецтво» (за видами), 8.02020201 «Хореографія» (за видами) : навчальний посібник для студентів, бакалаврів, аспірантів ВНЗ. – 2-ге вид., доп. і випр. / Л.В.Гребінник, Л.В.Петько ; за ред. А. Г. Болгарського, В. І. Гончарова. – К. : Ун-т «Україна», 2012. – 163 с.

3. Дубогай А.Д. Психолого-педагогічні основи формування здорового способу життя школярів молодших класів: дисертація доктора педагогічних наук: 13.00.01 / А.Д.Дубогай. – К., 1991. – 374 с.

4. Захаров Р.В. Сочинение танца. Страницы педагогического опыта / Р.В.Захаров. – М. : Искусство, 1983. – 224 с.

5. Кан-Калик В.А. Педагогічна творчість / В.А.Кан-Калик, Н.Д.Нікандров - М. : Педагогіка, 1990. – 144 с.

6. Кокуленко Борис. Степова Терпсихора / Б.Кокуленко. – Кіровоград : Вид-во «Степ», 1999. – 214 с.

7. Петько Л.В. Англійська мова для студентів-хореографів. Дидактичний матеріал для практичних занять та самостійної роботи студентів з іноземної мови зі спеціальності 6.030101 «Хореографія» : навч. посібник для студентів ВНЗ / Л.В.Петько. – К. : Талком, 2014. – 154 с.

8. Петько Л.В. Педагогічна сутність у визначенні поняття «освітнє середовище» / Л.В. Петько // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»: збірник наукових праць. – Переяслав-Хмельницький, 2014. – Вип. 34. – С. 109–118.

URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/7452>

9. Петько Л.В. Англійська мова для вступників до магістратури зі спеціальностей: 8.02020401 «Музична педагогіка і виховання», 8.02020701 «Музичне мистецтво» (за видами), 8.02020201 «Хореографія» (за видами): навчальний посібник для студентів, бакалаврів та аспірантів ВНЗ. – 3-є вид., стереотипне / Л.В.Петько, В.В.Ніколаєнко ; за ред. Авдієвського А.Т., Гончарова В.І. – К. : «Талком», 2014. – 163 с.

10. Петько Л.В. Шляхи формування іншомовної соціокультурної компетенції студентів мистецьких спеціальностей ВНЗ у процесі фахової підготовки / Л.В.Петько // Проблеми підготовки сучасного вчителя: зб. наук. пр. Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [ред. кол.: Побірченко Н.С. (гол.ред) та ін.]. – Умань : ПП Жовтий О.О., 2012. – Випуск 6. – Частина 3. – Ч. 3. – С. 57–62.

URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/7445>

11. Тарасюк А.М. Професійна підготовка майбутніх учителів хореографії до роботи у позашкільних закладах освіти / А.М.Тарасюк // Педагогічний альманах. – 2012. – Вип.13. – С. 191-195.

12. Bremser Martha. Fifty Contemporary Choreographers / Martha Bremser, Lorna Sanders [Web site]. – 2-nd ed. – London, 2011. – 400 p. – Access mode :

https://books.google.com.ua/books?id=BS6tAgAAQBAJ&pg=PA1918&dq=future+choreographers&hl=ru&source=gbs_toc_r&cad=3#v=onepage&q=future%20choreographers&f=false

13. Pet'ko Lyudmila. Formation of the professionally oriented foreign language environment for future choreographers at a university in the way of the organization personally meaningful research activity (Part 2) [Формування професійно спрямованого іншомовного середовища майбутніх хореографів в умовах університету шляхом організації особистісно значущої науково-дослідної діяльності] / Lyudmila Pet'ko // Intellectual Archive. – 2014. – Volume 3 (May). – Number 3. – Toronto : Shiny Word Corp., 2014. – P. 40–47.

URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/7456>

14. Pet'ko Lyudmila. Isadora Duncan and Sergey Esenin // Lyudmila Pet'ko, Yevgenia Shpota // Intellectual Archive, 2014. – January. – Volume 3. – Number 1. – Toronto : Shiny Word Corp. – P. 82–88.

URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/7844>